Akşemseddin Divanından Seçmeler¹

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali Yıldız

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5736955X>

Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, Bartın – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 22.10.2019

Kabul: 27.12.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

Akşemseddin

Şiir

Eser

Latinize

Tasavvuf

Araştırma MakalesiDOI: [10.9761/JASSS39435](https://doi.org/10.9761/JASSS39435)**Öz**

Akşemseddin, bir çağı kapatıp başka bir çağı açan önemli bir tarihi hadise olan İstanbul'un fethindeki rolü ile meşhur olmuş bir şahsiyettir. Fatih Sultan Mehmet Han'ın baş hocası olarak şüphesiz Akşemseddin'in İstanbul'un fethinde ve İstanbul'un fâtihisi olan talebesinin üstünde büyük bir etkisi vardır. Talebesini İstanbul'un fethine küçük yaşlarından itibaren adeta şartlandırmış, fetih esnasında ortaya çıkan aksaklık durumlarında ve karamsarlık ortamlarında ise çözüm üretici ve teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Fakat Akşemseddin, meşhur olduğu bu yönünün ötesinde daha bilinmeyen birçok başka yönüyle adeta bir deryadır. Yazarlığı, tabipliği, şairliği ve tasavvufi kişiliği ile ardında birçok eser bırakmıştır. Yaşamı süresince 19 adet eser kaleme almıştır. Risaletü'n- Nuriyye, Def'u Metaini's-Sûfiyye, Risale-i Zikrullah, Risale-i Şerh-i Akval-i Hacı Bayram-ı Velî, Telhisu Def'i Metain, Makâmâtü'l- Evliyâ, Mâddetü'l-Hayat, Risâletü'd-Dua, Fâ'il-i Mushaf-ı Kerim, Nasihatnâme-i Akşemseddin, Kimyâ-yı Sa'âdet Tercümesi, Risâle Fî't-Tasavvuf, Risâle-i Fî'd-Devrânî's-Sûfiyye ve Raksihim, Mücerrebât, Mektûbât, Vakıf-Nâme, Risâle Fî İstîlâhâtî's-Sufiyye, Cevapnâme ve Tabirname yazdığı eserleridir. Eserlerinin çoğunluğu dini ve tasavvufi içeriklidir. Mâddetü'l-Hayat adlı eseri ise tıp ve eczacılık ile ilgilidir. Bu eserinde, mikrobun ayrıntılı bir şekilde tarifini yapmaktadır. Bilim tarihinde mikrobun tanımını ilk yapan kişi olarak Fransız mikrobiyolog Pasteur kabul edilmektedir. Fakat Akşemseddin'in, tıp ve eczacılık ile ilgili eserinde Pasteur'dan yaklaşık 500 yıl önce mikrobun tanımını ve bulaşıcı hastalıkların kişiden kişiye nasıl geçtiğini ayrıntılı bir şekilde izah ettiği görülmektedir. Biz bu çalışmada Akşemseddin'in bahsetmiş olduğumuz bütün bu yönlerinin ötesinde, Ankara Milli Kütüphane müdiresi Müjgan Jumbur'un yaklaşık 50 yıl önce, kütüphane müdüreliliği yaptığı sırada keşfettiği mahlaslarından Akşemseddin'e ait olduğu kesin olarak bilinen 38 adet şiirinden bahsedeceğiz. Bahsetmiş olduğumuz bu 38 adet şiir, Akşemseddin'in isimlerini daha önce verdiğimiz 19 adet eseri haricinde kaleme aldığı "Akşemseddin Divanı" olarak da isimlendirilebilecek yirminci eseri olma niteliğine sahiptir. Akşemseddin'e ait bu 38 adet şiirden seçtiğimiz bazı şiirleri bu çalışmamızda latinize edip bilim dünyasının istifadesine sunmayı hedeflemekteyiz. Latinize ettiğimiz şiirlerinin Ankara Milli Kütüphanesi'nden edindiğimiz orijinal el yazma görüntülerini ise çalışmamızın en sonuna ekleyeceğiz. Yaklaşık 50 yıl önce keşfedilen ve henüz neşredilmeyen "Akşemseddin Divanı" adında bir kitap halinde neşretmek nihai hedefimizdir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yıldız, M. A. (2019). Akşemseddin Divanından Seçmeler. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 78, Winter, p. 401-410.

¹ Bu makale, Akşemseddin'e ait 38 adet şiirin 4 farklı uluslararası sempozyumda sunulmuş 8 tanesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir makaledir. Bu makalede kullanılan 8 adet şiirin 3 tanesi, 2-4 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da düzenlenen 3. Hacı Bayram Veli Sempozyumunda "Akşemseddin'in Hayatı, Eserleri ve Divanından Örnekler" başlığı altında sunulmuş ve ilgili sempozyum kitabında tam metin bildiri olarak basılmıştır. Diğer 5 adet şiir ise Çorum'da düzenlenen Uluslararası Akşemseddin Sempozyumunda sunulmuş ilgili sempozyum kitabında tam metin bildiri olarak basılmıştır. Gaziantep'te düzenlenen Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumunda da sözlü olarak sunulan fakat ilgili bildiri kitabında yayınlanması yerine sempozyum yürütme kurulunun sunduğu imkan doğrultusunda makale olarak JASS dergisinde yayımlanmaya karar verilen 8 adet şiir "Akşemseddin Divanından Seçmeler" başlığı altında toplanmış, latinize edilmiş şekilleriyle birlikte günümüz Türkçesine dilci çevirisi yapılmıştır.

Selections of The Akshemseddin's Poets

Asst. Prof. Dr. Muhammed Ali Yıldız

Bartın University, Faculty of Islamic Sciences Department of Sufism, Bartın – TURKEY

Article History

Submitted: 22.10.2019

Accepted: 27.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Akshemseddin

Poet

Work

Latinise

Mistism

*Research Article*DOI: [10.9761/JASSS39435](https://doi.org/10.9761/JASSS39435)

Abstract

Akshemseddin is an eminent figure, who has become famous for his role in the conquest of Istanbul, which is the beginning of a new age. As the head teacher of Fatih Sultan Mehmet, Akshemseddin surely has a lasting impression on his student and the conquering of Istanbul. He almost conditioned him for the conquest of Istanbul since his early ages. He encouraged and created solutions in the event of trouble and pessimism that occurred during the conquest. Yet, Akshemseddin, beyond his role mentioned above, is a kind of ocean with his many unknown characteristics. He wrote nineteen works throughout his life. His works are Risaletü'n- Nuriyye, Def'u Metaini's-Sûfiyye, Risale-i Zikrullah, Risale-i Şerh-i Akval-i Hacı Bayram-ı Velî, Telhisu Def'î Metain, Makâmâtü'l- Evliyâ, Mâddetü'l-Hayat, Risâletü'd-Dua, Fâ'il-i Mushaf-ı Kerim, Nasihatnâme-i Akshemseddin, Kimyâ-yı Sa'âdet Tercümesi, Risâle Fi't-Tasavvuf, Risâle-i Fi'd-Devrânî's-Sûfiyye ve Raksihim, Mücerrebât, Mektûbât, Vakıf-Nâme, Risâle Fî İstilâhâtî's-Sufiyye, Cevapnâme ve Tabirnâme. Most of his books are on Sufism and religion. His work "Maddetü'l-Hayat" is on medicine and pharmacy. In this work, he makes a detailed description of "microbe". French microbiologist Pasteur is accepted to be the first man who described the "microbe". However, Akshemseddin comprehensively described the microbe and explained how infectious diseases passes from person to person in his mentioned work about five hundred years earlier than Pasteur. In this work, I will also dwell on eighty-three poems which are found about fifty years ago by Müjgan Jumbur, the manager of Ankara National Library, and definitely known to be written by Akshemseddin. These eighty-three poems can be accepted as his twentieth work "Akshemseddin Poetry" in addition to his previously mentioned works. We aim to put some of these poems into service of science world after we latinised them in this work. I will add original manuscript images of these poems that we obtained from National Library to the end of this work. Our ultimate aim is to publish "Akshemseddin Poetry" as a book, which was discovered fifty years ago and not published yet.

GİRİŞ

Akşemseddin hicri 792/miladi 1389–1390’da Şam’da doğmuştur (Cebecioğlu, 2001: 78; Yıldız, 2017: 12). Akşemseddin’in Çorum’un Osmancık ilçesinde doğduğunu iddia eden kaynaklar da mevcuttur (Çankaya, 2003: 5). Fakat Şam doğumlu olduğu yönünde nerdeyse ittifak derecesinde bir görüş birliği bulunmaktadır. Zira en eski kaynaklarda bile Akşemseddin’in yedi yaşına kadar Şam’da kaldığı hafızlığını babası Şeyh Hamza nezaretinde yedi yaşında Şam’da tamamladıktan sonra babası ile birlikte Anadolu’ya göç ettiğini bildirmektedir (Hacı Ali, ty: 499b). Akşemseddin’in soyunun ilk halife Hz. Ebu Bekir’e (ra) dayandığı da kaynak eserlerde ifade edilmektedir (Hacı Ali, ty: 499b). Akşemseddin’in kendinden sonraki soyu yedi erkek çocuğu sayesinde günümüze kadar gelmiştir (Çelik, 2011: 94). Akşemseddin babası ile Anadolu’ya göç ettikten sonra azimli çabaları neticesinde meşhur bir müderris olmayı başarmıştır. Çorum Osmancık medresesi başta olmak üzere birçok medresede müderrislik yapmıştır (Lamiî Çelebi, 1993: 685; Yıldız, 2017:16). Hacı Bayram Veli ile yolları kesiştikten sonra Akşemseddin lakabını almış, kısa sürede Hacı bayram Veli’nin halifesi olma şerefine nail olmuştur. Mürşidi Hacı Bayram Veli’nin işaretini üzerine bizzat 2. Murat tarafından İstanbul’un fatihi Fatih Sultan Mehmet Han’ın hocalığı görevine atanmıştır (Karaman, 2018: 26-27). İstanbul’un fethinde büyük yararlılıklar gösteren Akşemseddin, gösterdiği bu yararlılıklar sebebiyle İstanbul’un manevi fatihi unvanını bile elde etmiştir. İstanbul’un fethinden sonra tasavvuf yoluna girmek istemiş fakat hocası Akşemseddin tarafından bu isteği geri çevrilmiştir (Karadeniz, 1964: 256). Akşemseddin’in vefat tarihi hicri 863/miladi1459 senesidir (Ayvansarâyî, 1375: 3a). Kabri de Göynük’te kendi yaptırdığı mescidin yanı başındadır (Cebecioğlu, 2001: 86). Akşemseddin, çocuklarına ciddi anlamda bir dünyalık mirası bırakmamıştır. İlim, irfan ve fazilet konusunda çocuklarına adetâ büyük bir hazine bırakmıştır. Akşemseddin ardında birçok eser bırakarak gitmiştir. Risaletü’n- Nuriyye, Def’u Metaini’s-Sûfiyye, Risale-i Zikrullah, Risale-i Şerh-i Akval-i Hacı Bayram-ı Velî, Telhisu Def’u-Metain, Makâmâtü’l- Evliyâ, Mâddetü’l-Hayat, Risâletü’l-Dua, Fâl’i Mushaf-ı Kerim, Nasihatnâme-i Akşemseddin, Kimyâ-yı Sa’âdet Tercümesi, Risâle Fi’t-Tasavvuf, Mücerrebât ve Mektûbât eserlerinden bazılarıdır (Yıldız, 2016: 215-223). Bu eserlerinin yanında mahlaslarından kesin olarak kendisine ait olduğu bilinen 38 adet şiiri bulunmaktadır.

AKŞEMSEDDİN DİVANINDAN SEÇMELER

1. ŞİİRİN LATİNİZESİ²

- 1 ‘Işk geldi yağmâ kıldı gönli târâş îledi
Nîk-nâmı yile virdi ‘âleme fâş îledi
- 2 Uslu-y-iken delü oldum şimdi delü toliyam
Minnetüm çün benden aldı ‘ışka pâdâş îledi
- 3 İy baña ta’ne uran zerk u riyâyı ‘ışka vir
‘Işk gözinden her ne görsen ana şâpâş îledi
- 4 ‘Âlim olduñ ‘âmil olduñ haccı kıldun hem ğazâ
Mezhebüñ ‘ışk olmazısa seni huffâş îledi
- 5 Şemsiyâ sen kurbetün bil hâmuşî kıl ihtiyâr

² Birinci şiir, Akşemseddin’in el yazma divanının 54. varagında yer almaktadır.

Saňa meşreb başuna 'ışk gözünü yaş iledi

1. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Aşk geldi gönlü yağma etti dağıttı; iyi sanı, namı yele verdi âleme açtı, ifşa eyledi.
- 2 Uslu iken deli oldum şimdi ise deli doluyum; minnetimi benden alıp aşka mükâfat diye verdi.
- 3 Ey bana dil uzatan iki yüzlülüğü gösterişi aşka ver; aşk gözünden her ne görsen ona saçı yaptı.
- 4 Bilgin oldun uyguladın (hem) haccettin hem de akın (savaş); mezhebin aşk değilse bu yaptıkların seni yarasa yaptı.
- 5 Ey Güneş sen yakınlığını bil susmağı tercih et; senin başına aşkı huy eyleyip gözünü yaş eyledi.

2. ŞİİRİN LATİNİZESİ³

- 1 Bir kişinin ki bânı derdile âşinâ degül
Zâhirâ kılduğı 'amel bî-şekk ü bî-riyâ degül
- 2 Açmadı uyhudan gözün saymadı yoğa kend'özin
Pes nice göre döst yüzün âyinesi safâ degül
- 3 Bir kişinü ñ ki güzğüsü gözyaşı-la silinmedi
Bakma yüzine sen anuñ kim yüzi Hak-nümâ degül
- 4 Hasta gönül devâsını sor kişiden ki derdi var
Sormağıl ol tabîbe ki derdile mübtelâ degül
- 5 Sorma ki döstü kandadur kanda dilerseñ andadur
Sende gözet ki sendedür senden ol hem cüdâ degül
- 6 Şems-i pürhene râzunı sakla ki vâkıf olmasun
Şol kişiden ki bânı derdile mübtelâ degül

2. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 İçi dert ile tanışmayan bir kişinin; görünüşte istediği iş şeksiz gösterişsiz değildir.
- 2 Gözünü uykudan açmadı kendisini yoğa saymadı ise; gözgüsü safa olmaz nasıl dost yüzünü görsün.
- 3 Gözgüsü göz yaşıyla silinmemiş bir kişinin; sen yüzüne bakma o hakka yönelmiş değildir.
- 4 Hasta gönül devasını derdi olandan sor; dert ile dertlenmemiş olan tabibe sorma.
- 5 Dostu nerdedir diye sorma nerde dilerseñ ordadır; sende gözet ki sendedir o hem senden ayrı değildir.
- 6 Çıplak Güneş sırrını; içi dert ile dolu olmayan kişiden sakla ki bilmesin.

3. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁴

- 1 Câmı terk itmek gerek bu evde cânân isteyen
Kahrı nûş itmek gerek derdine dermân isteyen
- 2 Ma'sûkuñ yolında 'âşık nâ-murâd olmak gerek
Ma'sûka vasl olmaya hicrinde pâyân isteyen
- 3 Ben ki ma'sûkuñ rızâsın isteyüp buldum bu gün
Sâdiku'l-kavl olmaya küfrine îmân isteyen
- 4 Ben bu sûret milkini kıldum harâb anuñ-içün
Genci buldusa 'aceb olmaya vîrân isteyen

³ İkinci şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 54 ve 55. varaklarında yer almaktadır.

⁴ Üçüncü şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 55 ve 56. varaklarda yer almaktadır.

- 5 Şems firâkı ağusun nûş ile vasl-ı yâr için
Hâr cevriini çeker şol gül-i handân isteyen

3. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Bu evde (bedende) sevgiliyi isteyenin canını terk etmesi gerek; derdine derman isteyen de kahrı içmesi gerek.
2 Âşkın sevgilisinin yolunda muradına ermemiş olması gerek; ayrılığın sona ermesini isteyen için sevgiliye (Gerçek'e) kavuşmak mümkün olmaya.
3 Ben ki sevgilinin (Gerçek'in) rızasını isteyerek bu gün buldum; küfrüne iman isteyen sözüne sadık olmaya.
4 Ben bu sûret milkini (maddî varlık) onun için yıktım; yıkıntıyı isteyen hazineyi bulmasında şaşılacak bir iş yoktur.
5 Ey Güneş, sevgiliye kavuşmak için ayrılık ağusını iç; çünkü açılmış gül isteyen diken eziyetine katlanır.

4. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁵

- 1 Dôst elinden içmişimdür câm-ı 'ışk-ı ahmeri
Şöyle mestem lâ-yezâl añmazam âb-ı kevseri
2 Nûş edelden ol mey-i 'ışkı ki ser-hoş olmuşam
N'ola ben mahmûrî şâhâ yazsa 'ışkuñ sâğarı
3 Ben ki 'ışk meydânı içre seyr ederken nâ-gehân
Cânuma cellâd-ı 'ışkuñ urdı çün-kim hançeri
4 Zulmet-i hicri firâkından anuñ buldum visâl
Furkat-ı 'ayn-ı visâl oldu bu zulmet enveri
5 Zerre ser-gerdân olupdur sen dahı ey Şemse 'd-dîn
Bî-karâr ol 'ışkıla bulmak dilerseñ hâveri

4. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Kızıl aşk kadehini dost elinden içmişim; ölümsüzlükle öylesine sarhoşum ki kevser suyunun adını bile anmam.
2 O aşk kadehini içtiğimden beri sarhoş olmuşum; a şah, ben sarhoşu aşkın kadehi yazsa ne olur?
3 Ben aşk alanı içinde gezerken ansızın; senin aşk cellâdın canıma hançeri vurdu.
4 Onun uzak düşme karanlığının ayrılığından kavuşma buldum; kavuşmanın kendisi olan aydınlık bu karanlığın en aydını kesildi.
5 Zerre kendisinden geçmiş, A Din güneşi, sen de; gün doğusunu bulmak istersen aşk ile kararsız ol.

5. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁶

- 1 Düşelden ten kuyusına gözüm Yûsuf'layın ağlar
Kalup kurbet diyârında gözüm Ya'kûb'layın ağlar
2 Baña dôstum belâ saldı meger iñildimi sevdi
Dêrem "masani 'z-zurru" gözüm Eyyûb'layın ağlar

⁵ Dördüncü şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 65 ve 66. varaklarda yer almaktadır.

⁶ Beşinci şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 87. varığında yer almaktadır.

- 3 Bu cân kuşu kafas tenden diler uça gide anda
 Sanasın batn-ı balıkda gözüm Yûnus'layın ağlar
 4 Ezel görüp biz işidüp "tarânî" va'desin döstüm
 Yine görem dèyü dün gün gözüm Mûsâ'layın ağlar
 5 Bu Şemse'd-dîn diler cânı içe ol âb-ı hayvânı
 Temâşâ èleye anı gözüm ırmaklayın ağlar

5. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Ten kuyusuna düşeli beri gözüm Yûsuf gibi ağlar; gurbet diyarında kalıp gözüm Ya'kûp gibi ağlar.
 2 Dostum beni belâya saldı, meğer iniltimi sevdi; "bana zarar (hastalık) dokundu" gözüm Eyyûb gibi ağlar.
 3 Ten kafesinde olan bu can kuşu uçup gitmeği diler; sanasın gözüm balığın karnındaki Yûnus gibi ağlar.
 4 Ezelde görüp, dostun (Allah'ın) "göremezsın" vadesini işitip, yine göreyim diye gözüm gece gündüz Musa gibi ağlar.
 5 Bu Din Güneş'inin canı bengisuyu içmek diler; onu (Hakk'ı) seyr eyle, gözüm ırmak gibi ağlar.

6. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁷

- 1 'Akreb ejdehâ tolu deryâyımış
 Bu cihân hem işleri ğavĝâyımış
 2 Dünyede râhat bulunmaz kimseye
 Terk eden râhatda evliyâyımış
 3 Ol gönül mi'mârı ma'mûr èyleme
 Bu cihânı kıl nazar gör neyimiş
 4 Cîfedür yâhûd 'acûz-ı bî-vefâ
 Bî-vefâyı terk eden purnâyımış
 5 Göñlüni ma'mûr èdendür zinde-dil
 Mürde-diller düşmanı Mevlâ'yımış
 6 Sırça gibi sinsa gönül bitmez ol
 Gönli 'âkil niçün sıyayımış
 7 'Âşık-ı dünyâ denî câhil delü
 Hak muhibbi 'âkil-i dâñâyımış
 8 Şemsiyâ ger sözlerüñde merdiseñ
 Merde lâyık işlemek zîbâyımış

6. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Bu cihan ejderha dolu denizmiş; hem işleri de itişip kakışmak imiş.
 2 Dünyada kimseye rahat bulunmaz; boş veren rahatta ermiş imiş.
 3 Bu cihanı ma'mur eyleme; gönül mimarı ol bak gör ne imiş.
 4 Ya leştir ya vefasız koca karı; vefasız yüz vermeyen delikanlı imiş.
 5 Gönlü mamur eden diri gönüllüdür; ölü gönüllerin düşmanı Mevlâ imiş.
 6 Gönül sırça gibidir kırılırsa bitişmez; akıllı olan gönül niçin kırar imiş.

⁷ Altıncı şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 60. varagında yer almaktadır.

- 7 Dünya düşkünü bayağı bilgisiz deli; gerçek dostu ise bilgili uslu imiş.
8 Ey Güneş sözlerinde er isen; ere yaraşanı işlemek yakışır imiş.

7. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁸

- 1 Şâha maşûkun senûñ"çün saña itdi iktirâb
Âlemi tarh eyleyüben sini itdiler meâb
- 2 Kendülerüñ varlığını çünkim itdiler fenâ
Zâhir oldı döst cemâlî zîre ref,, oldı nikâb
- 3 Âlem içre mest olıban her neye kim bakdılar
Gördiler kim kendüye Hak kendü idermiş hitâb
- 4 Küll-i Çey'i gördiler kim cümle meclâ-yı sıfât
Pes sıfatda gördiler mevsûfı hem-çün âfitâb
- 5 Şâha mir'ât oldılar hem mâsivânun hayderi
Pes bulardan oldı âlem içre cümle feth-i bâb
- 6 Ma'rifet gülzârı içre 'andelîb-i cân olup
Geh cemâlî karşısına biñ biñ okurlar kitâb
- 7 Cümle varlığı fenâ fî'llâhda ifnâ itdiler
Pes bekâ bi'llâhda buldılar kemâlîla savâb
- 8 Ravza-i irfân içinde mest olup ıskdan bular
Bu vücûdun şişesini kesr iderler bî-riyâb
- 9 Çünki bahreyn mecmâıdur hem ilâh'ıñ mazharı
Pes bulardan ğayrı âlem hep hayâldur ke's-serâb
- 10 Zâhidâ var ıskıla hîç tane vurma anlara
Zîre dirler ısk içinde her hatâyı hoş savâb
- 11 Bilmezsin sen bularuñ sırlarını aklıla
Zîre gülzâr kıymetin bülbül bilür bilmez ğurâb
- 12 Sen hazer it anlara hîç ta'n-u inkâr îleme
Yohsa cîfe olısarsın fî'l-cahîm içre kilâb
- 13 Sen mukârin île zerrâtı vücûduñ ğems'ile
Yohsa kalduñ sen muhalled fî 'd-duhân ev fî's-sehâb

7. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

- 1 Ey şah, seni seven senin için sana yakın vardı; âlemi aradan çıkarıp seni sığınak yaptı.
- 2 Kendi(si)nin varlığını yok etti(ği)nden; perde kalktı da dostun yüzü açıldı.
- 3 Âlem içinde her neye baktı(ysa)sa; Gerçek'in kendisine yine kendisinin konuştuğunu (anladı).
- 4 Her nesneyi bütün niteliklerin parıltı yeri gördü(ler); sonra sıfatta sıfatlanamı gün gibi (anladı).
- 5 Hem şaha gözgü hem dünyanın aslanı oldu(lar); artık bunlardan âlem içinde bütün kapılar açıldı.
- 6 Sezgi çiçekliği içinde can bülbülü ol(du); şahın güzelliği karşısında milyon kitap oku(du).
- 7 Bütün varlığı Allah'ta yok olupta yok etti(ler); sonra Allah'ta kalıpta olgunlukla doğruluk buldu(ar).
- 8 Bunlar irfan bahçesinde esri(di); bu vücûdun şişesini şüphesiz kır(dı).
- 9 Çünkü hem iki denizin kavuştağıdır hem de tanrının belirlediği yer; artık bunlardan sonra âlem serap gibi hep kuruntu(ydu).

⁸ Yedinci şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 4 ve 5. varaklarında yer almaktadır.

10 Ey züht eri, sevgiliyle git, onları hiç ayıplama; zira aşk içindeki her yanlışa güzeldir doğrudur de(ndi).

11 Sen bunların sırlarını akılla bil(e)mezsin; zira güllüğün değerini bülbül bil(di) karga bilme(di).

12 Sen sakın onları ayıplama tanımazlıktan gelme; yoksa cehennemde köpekler gibi leş olursun.

13 Sen vücûdun Güneş'i ile zerrelere kaynaştır; yoksa boyuna sis ile pusta kaldın (demektir).

8. ŞİİRİN LATİNİZESİ⁹

- 1 “Kad tacallâ fî'l-marâyâ” ol cemâl-ı bî-misâl
Pes zuhûra geldi 'âlem ez mücellâ-yı cemâl
- 2 Çün-ki mir'ât oldu 'âlem Hak cemâlin görmege
Pes bu 'âlemde tecellî buldılar ehl-i kemâl
- 3 Her neye kim bakdılarsa döst cemâlin gördiler
Zîre tolu Hak cemâlî oldu 'âlem mâl-â-mâl
- 4 Cümle 'âlem 'aksidür ol hûb-cemâlun iy cemîl
Hem dahı bu küfr ü fâhiş cism ü cân u hadd u hâl
- 5 Çün vücûdî oldu Hakk'un kâyinâtun varlığı
Pes dü-'âlem cân-ı Hak'dur dü-cihân ansuz hayâl
- 6 Cümle âlemdür mezâhir sen hô cümle mazharı
Sende iste tâ bulasın kalmaya hiç kıl ü kâl
- 7 Mecma'u'l-bahreyn oldun hem hudâ'nun maşûkı
Pes nenündür cümle 'âlem hem dahı dâsta visâl
- 8 Şems-i neyyir çün önünde tâlî' olur sen neçün
Anı koyup tâlib oldun kevkebe her mâh u sâl
- 9 Âsitânunda hazîne çün-ki medfûn ola sen
Müflis olup ne revâdur idesin her dem suâl
- 10 Çün senün adun durur hem cümle deryâ menbâ'ı
Susuz olup ne gezersin vâdi vü sahrâ cibâl
- 11 Ey dirîğâ hubb-ı dünyâ kalbünü itdi harâb
Sen anun ağusın içdün sanuban mâ-i zülâl
- 12 Her hevâ-yı nefse uydun kendüni hor eyledün
Ehl-i hevâ Hak katında zîre oldılar zelâl
- 13 Çün hevâ-yı nefsi mahbûb idesin ma'bûd olar
Hâviyede iblis ile kalasın zî-zîşt-mâl
- 14 Ger hevâyı terk idersen ma'bûdun tîz bulasın
Hem anunla bâkî kalup olasın sen lâ-yezâl
- 15 Sen mürid-i Hakk'ısan nefsin murâdın ko ki tâ
Cân murâdına irüben görmeyesin hiç melâl
- 16 Mağrûr olup mağbûn olma nefsüne mekkâredür
Cümle işi hep hîledür mekr ü küfr ü hem dalâl
- 17 A Şems gönlün mâ-sivâdan tarh ide gör döst-içün
Tâ ki kuds-i gülzâr içre bulasın Hakk'dan nevâl

8. ŞİİRİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

⁹ Sekizinci şiir, Akşemseddin'in el yazma divanının 5 ve 6. varaklarında yer almaktadır.

- 1 O eşsiz güzellik görünenlerde göründü; de âlem güzelliğin parlaklığından ortaya çıktı.
- 2 Âlem Gerçek'in güzelliğini görmeğe gözgü olunca; olgunlar bu âlemde belirdiler.
- 3 Her neye baktılarsa sevgilinin yüzünü gördüler; zira bütün âlem büsbütün Gerçek'in güzelliği oldu.
- 4 Ey güzel, bütün âlem o güzel yüzünün yansımasıdır; üstelik bu küfür tağkynlık cisim can yanak ve ben bile.
- 5 Gerçek'in vücûdu kâinatın varlığı oldu; bu yüzden iki âlem Gerçek'in canıdır, onsuz iki cihan kuruntudur.
- 6 Görüntüler bütün âlemdir sen de bütünüyü görüntünün yerisin; buluncaya dek sende ara, hiç dedi kodu kalmasın.
- 7 İki denizin kavuştağı oldun, hem Tanrı'nın sevgilisi; artık bütün âlem senindir hem de dosta kavuşmak.
- 8 Işıklı güneş madem önünde doğar (da) sen niçin; onu koyup ay ve yıl boyu uyduğı istedin?
- 9 Madem eşiğinde hazine gömülsün (de) sen; müflis olup dilenesin reva mıdır?
- 10 Madem bütün denizlerin kaynağı senin adıdır; niye susuz kalıp kırdaki dereye tepede gezersin?
- 11 Yazık, dünya sevgisi yüreğini yıktı; sen tatlı su sanıp onun ağısını içtin.
- 12 Nefsinin her isteğine uyup kendini küçük düşürdün; zira Gerçek katında isteklerine uyanlar değersiz oldular.
- 13 Nefsin isteğini sevilen yapınca onlar tapılan (olur); Haviye (cehenneminde) kötü mallı (olarak) Şeytanla kalırsın.
- 14 Keyfine (uymağı) terk edersen tapılanını bulursun; hem onunla sürekli kalıp yitimsiz olursun.
- 15 Sen Gerçek'in müridi isen nefsinin isteğini bırak ki; canının isteğine erip hiç bıkmayasın.
- 16 Nefsine gururlanıp şaşırma, nefsinin bütün işi hep aldatmaca hep küfür hem saptırmacadır.
- 17 Ey Güneş, güllüğün yüceliğı içinde Gerçek'ten bağış bulana dek; dost için gönlünü dünya sevgisinden boşaltı gör.

SONUÇ

Akşemseddin, İstanbul'un fethi gibi çok önemli tarihi hadisede önemli rol oynayan tarihi şahsiyettir. Bu yönü ile de oldukça meşhur olmuştur. Fakat o, meşhur olduğı bu yönünün ötesinde çok farklı ve az bilinen birçok başka yönü ile eşsiz bir deryadır. İstanbul'un fatihi Fatih Sultan Mehmet Han'ın eğitmenliğı haricinde ardında on dokuz adet el yazma eser bırakmıştır. Bu özelliğı ile ayrıca çok üretken bir yazar olduğunu da kanıtlamıştır. Tıp ve eczacılık alanında yazdığı Maddetü' l-Hayat adlı eserinde mikrobu ve bulaşıcı hastalıkları 1400 lü yıllarda Fransız Pasteur'dan yüzyıllar önce detaylı bir şekilde tanımlamıştır. Tasavvuf yoluna girdikten sonra özellikle şairliğe merak salmıştır. Ankara Milli Kütüphane eski Müdiresi Müjgan Jumbur tarafından mahlaslarından kendisine ait olduğı kesin olan 38 adet şiiri yakın zamanda keşfedilmiş ve ilim dünyasına kazandırılmıştır. Bu şiirler incelendiğinde tamamının tasavvuf muhtevalı olduğı görülmektedir. Özellikle ilahi aşk neredeyse tüm şiirlerinde temas ettiğı ortak bir konudur. Bu ana konu dışında dünyanın geçiciliğı ve basitliğı, nefsin ruha karşı düşmanlığı, zamansızlık ve mekansızlık alanına sufilerin sıçrayabildiğı gibi konular da yer almaktadır. Akşemseddin şiirlerinde aşksız yapılan her iş ve ibadetin ruhsuz tatsız ve tuzsuz olduğunu ifade etmekte, aşk ile yapılan amellerin değerine de vurgu yapmaktadır. Aşk müptelası olmanın öneminden bahsederek aşkın olmazsa olmazlığını vurgulamış ve kendisinin aşk meşrepli olduğunu bunun da bir kazanım olduğunu ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ayvansarâyî, (1375) *Vefâyât-ı Meşâiyih*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kitaplığı, no: 2464.
- Cebecioğlu, E. (2001). "Akşemseddin'de bazı Tasavvufi Kavramlar", Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (C. XLII).
- Çankaya, A. (2003). *İstanbul'un Manevi Fatihi Akşemseddin Hazretleri Tasavvuf ve İstanbul'un Fethi*, Ankara: Akşemseddin Hazretleri Vakfı Yayınları.
- Çelik, M. (2011). *Her Yönüyle Akşemseddin Hazretleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Eraslan, K. (1984). *Akşemseddin'in Dinî Tasavvufi Şiirleri*, Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hacı A'li, (Tarihsiz). *Tuhfetü'l-Mücahidîn ve Behçetü'z-Zâkirîn*, İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi, No: 2293.ü
- Kaçalin, M. Ve Yurt A. İ. (1994). *Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Karadeniz, Z. (1964). *Hasatlar ve San'atlar Velisi Hacı Bayram Velî*, İstanbul: Okat Yayınevi.
- Karaman, N. M. (1992). *Hazreti Akşemseddin Tek Başına Bir Üniversite*, İstanbul: Akşemseddin Vakfı Yayınları.
- Lâmiî, Ç. (1993). *Nefahat Tercümesi*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Yıldız, M. A. (2017). *Akşemseddin'de Allah, Kâinat ve İnsan*, Ankara: Kalem Neşriyat.
- Yıldız, M. A. (2016). "Akşemseddin'in Eserlerine Genel Bir Bakış", Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Yücel, A. (1994). *Akşemseddin'in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açısından Tahlili*, Ankara: Gazi Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.